

DATU VALSTS INSPEKCIJA

**Datu valsts inspekcijas rekomendācija
„Personas datu apstrāde tiešsaistes sociālajos tīklos”**

**Rīgā
2010.gadā**

Saturs

Ievads	3
1. Definīcijas	6
2. Rekomendācijas piemērošanas joma	8
3. Tiešsaistes sociālie tīkli un to vide	9
4. Datu pārzinis un datu subjekts	16
4.1. Tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs	16
4.2. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzējs	17
4.3. Datu subjekta piekrišana un pseidonīmu lietošanas iespēja	19
4.3. Datu subjekta tiesības	20
4.4. Tiešsaistes sociālo tīklu izmantošanas riski	21
5. Nepilngadīgās personas un tiešsaistes sociālie tīkli	23
6. Ieteikumi, kam pievērst uzmanību, lietojot tiešsaistes sociālos tīklus	24

Ievads

Globalizācijas un informāciju tehnoloģiju attīstība pēdējo divdesmit gadu laikā atstājusi būtisku ietekmi uz sabiedrībā notiekošajiem procesiem, ietekmējot indivīdu savstarpējo komunikāciju, sekmējot informācijas pieejamību un informācijas apmaiņas ātrumu. Šie procesi ietekmējuši arī fizisko personu datu aizsardzību, radot aizvien jaunus izaicinājumus privātumam.

Tiešsaistes (interneta) sociālie tīkli, attīstoties informāciju tehnoloģijām un interneta piedāvātajām iespējām, ir kļuvuši par daudzu indivīdu neatņemamu ikdienas sastāvdaļu, jo nodrošina gan ātrāku informācijas apriti, gan piedāvā sazināšanās iespējas indivīdu starpā, taču vienlaicīgi rada iespēju izmantot internetā pieejamos personas datus arī ļaunprātīgos nolūkos. Pēdējo gadu laikā visā pasaulē strauji pieaudzis tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju skaits un piedāvāto pakalpojumu daudzveidība tiešsaistes sociālo tīklu vietnēs.

Sociālo tīklu, kas nodrošina savstarpēju saziņu klātienē, esamība reālajā dzīvē, tiek uzskatīta par būtisku indivīda sevis realizēšanas elementu, kā arī par drošumspējas¹ veicinošu faktoru (gan attiecībā uz pašu indivīdu, gan sabiedrību kopumā), tādēļ pozitīvi tiek vērtēta arī sociālā tīklošanās interneta vidē, turklāt tā nav ierobežota konkrētas teritorijas ietvaros (iespēja vienlaicīgi kontaktēties ar vairākiem indivīdiem, kas atrodas pat dažādās pasaules valstīs), kā arī nodrošina informācijas apmaiņas ātrumu. Tiešsaistē un reālajā dzīvē (klātienē) pastāvošajiem sociālajiem tīkliem ir līdzīgas pazīmes, bet būtiskākā atšķirība meklējama tieši vidē, kur sociālā tīklošanās norisinās. Šīs rekomendācijas ietvaros tiek skatīti fizisko personu datu aizsardzības jautājumi tiešsaistes sociālo tīklu ietvaros.

Sociālos tīklus veido indivīdu savstarpējie kontakti un attiecības. Ņemot vērā, ka sociālie tīkli ir savstarpējās attiecības starp cilvēkiem, grupām vai organizācijām, šīs attiecības ir vērstas uz konkrētu mērķu sasniegšanu, tām piemīt noteiktas īpašības un tās darbojas vairāk vai mazāk likumsakarīgā veidā, tās var būt piesaistītas konkrētai vietai un noteiktam laika periodam. Terminam „tīkls” ir simboliska nozīme, tēlaini apzīmējot cilvēkus, grupas un to radītās organizācijas kā tīkla mezglus, bet attiecības to starpā - kā līnijas². Sociālie tīkli veidojas kā starp savā starpā pazīstamiem cilvēkiem – ģimenē,

¹ Drošumspēja ir indivīda spēja nezaudēt drošību un drošības sajūtu, bet ja tas noticis, to atgūt. Drošumspējas aspekts uzskatāms par svarīgu indivīda pašrealizēšanās priekšnoteikumu. Skatīt - *2002/2003.gada Latvijas pārskats par tautas attīstību*. 5.nodaļa. *Sociālo kontaktu tīkli kā drošumspējas faktors*. Autori - Zīverte L., Austers I., Zilinska Dz., Rīga, 2003., 17.lp. (www.un.lv/?object_id=876).

² Turpat – 82.lp.

starp radiem, draugiem un paziņām, tā arī starp nepazīstamiem cilvēkiem – kopīga mērķa īstenošanai, savstarpēju attiecību izveidošanai. Sociālie tīkli var koncentrēties gan vienas mājsaimniecības ietvaros, gan arī aptvert plašāku teritoriju – vietējo apkaimi, novadu, pilsētu, valsti, kā arī sniegties ārpus vienas valsts robežām (šādas pazīmes īpaši raksturīgi interneta videi, kuras ietvaros sociālie tīkli indivīdiem piedāvā iespēju sazināties ārpus konkrētas valsts robežām).

Lai gan jēdzienam *sociālie tīkli* ir sena vēsture, pateicoties interneta pieejamībai un informācijas tehnoloģiju piedāvātajām iespējām, tos iespējams izveidot tiešsaistē, veidojot ietilpīgas platformas informācijas apmaiņai un indivīdu savstarpējai mijiedarbībai. Tiešsaistes sociālo tīklu popularitāte ir ieviesusi izmaiņas indivīdu ikdienas komunikācijā, pateicoties savai daudzveidībai tie iegūst aizvien lielāku popularitāti – ir tādi tiešsaistes sociālie tīkli, kur indivīdi apskata savu draugu/ paziņu fotoattēlus, nosūta ziņas (piemēram, portāls www.draugiem.lv), bet citos indivīdi informē par dažādām aktivitātēm, savām pārdomām, veidojot memuārus, vēl citos apmainās ar jaunākajiem mūzikas failiem. Pastāvot šādai daudzveidībai, tiešsaistes sociālo tīklu sniegtos pakalpojumus izmanto arvien vairāk indivīdu, atstājot aiz sevis aizvien vairāk *digitālo pēdu*³.

Tiešsaistes sociālie tīkli sniedz daudzpusīgu informāciju par plašu indivīdu loku (piemēram, informāciju par to, ar kādiem indivīdiem konkrētais indivīds komunicē; profilos ievietotās fotogrāfijas un komentāri sniedz informāciju par indivīda interesēm, nereti arī par nodarbošanos un sadzīves apstākļiem (īpaši gadījumos, kad fotogrāfijās iespējams aplūkot dzīves vietu, piederošos autotransporta līdzekļus, fotogrāfijas no ceļojumiem utml.)), kas piesaista plašu interesentu loku, ne tikai personāla atlases speciālistu un potenciālo/ esošo darba devēju, tiesībsargājošo institūciju, vai parādu piedzinēju interesi (ņemot vērā, ka sociālo tīklu vidē pieejama ne tikai informācija par konkrētu indivīdu, bet arī par paziņu loku), kā arī to personu interesi, kuras vēlas šo informāciju izmantot ļaunprātīgos nolūkos. Attīstoties tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu klāstam, kā arī pieaugot tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotāju skaitam, palielināsies arī interese par tiešsaistes sociālo tīklu vidē pieejamo informāciju. Indivīdi riskē un apdraud savu privātumu, apzināti vai neapzināti izpaužot trešajām pusēm informāciju par sevi, veicot aizvien vairāk darbību virtuālajā vidē.

³ *Digitālās pēdas* atstāj ikviena darbība, kuru indivīds veicis digitālajā vidē (gan izmantojot mobilos telefonus, gan internetu, gan citas ierīces).

Ir veikti pētījumi par to, vai tiešsaistes sociālie tīkli atstāj tādu pašu pozitīvu ietekmi uz indivīdu kā sociālie tīkli klātienē, jo, ja vienā gadījumā šo tīklu uzturēšanai nereti kā neatņemama sastāvdaļa ir diskrētums (tai skaitā attiecībā uz informācijas nodošanu trešajām personām), otrā gadījumā to ir ļoti grūti nodrošināt. Veicot tīklošanos interneta vidē, ikvienam ir jāreķinās ar sekām un jāņem vērā, ka tīklošanās norisinās publiskā vidē, kur pastāv draudi privātam un personas datu drošībai. Nav iespējams izslēgt iespēju, ka interneta vidē ievietotajai informācijai var piekļūt citas personas un to izmantot arī ļaunprātīgos nolūkos.

Viens no izplatītākajiem argumentiem par tiešsaistes sociālo tīklu pozitīvo aspektu ir saistīts ar iespēju mobilizēt sabiedrību dažādu aktivitāšu īstenošanai, nodrošinot aktīvāku sabiedrības iesaistīšanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē, vienlaicīgi aizvien biežāk tiek diskutēts par to, vai tiešsaistes sociālajos tīklos sniegtā informācija atbilst patiesībai un vai virtuālajā vidē indivīds nepasniedz informāciju sev vēlamajā gaismā.

Latvijā ir veiktas viedokļa aptaujas, lai noskaidrotu, kādas sabiedrības grupas lieto internetu. Tā piemēram, Tirdzniecības, sociālo un mediju pētījumu aģentūra *TNS Latvia* ir apkopojusi preses auditorijas pētījuma *Nacionālais Mediju Pētījums: Internets* rezultātus par 2010. gada vasaras periodu, secinot, ka internetu pēdējo sešu mēnešu laikā ir izmantojuši vidēji 64 % jeb 1 132 000 Latvijas iedzīvotāju vecumā no 15 līdz 74 gadiem, kas ir par 4 procentpunktiem vairāk nekā 2009. gada vasarā. Regulārāk – pēdējo 7 dienu laikā, internetu ir izmantojuši 59 % jeb 1 054 000 iedzīvotāju aptaujātajā vecuma grupā⁴. Pēdējo gadu laikā pieaug gados vecāku cilvēku skaits (vecuma grupa no 50), kas izmanto tiešsaistes sociālos tīklus, lai sazinātos ar saviem ģimenes locekļiem, kuri ir ārpus Latvijas teritorijas, kā arī joprojām liels ir tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju skaits jauniešu (nepilngadīgo) grupā.

Par to, ka iedzīvotāji ne vienmēr apzinās tiešsaistes sociālo tīklu lietošanas riskus un nav informēti, kā interneta vidē aizsargāt savus datus, liecina arī Datu valsts inspekcijā saņemtie iedzīvotāju jautājumi un sūdzības par iespējamiem Fizisko personu datu aizsardzības likuma pārkāpumiem. Privātuma aizsardzību tiešsaistes sociālajos tīklos nevar nodrošināt tikai ar tehniskiem risinājumiem, būtiska loma ir indivīda izpratnei par privātumu un tā aizsardzības nepieciešamību.

⁴ Vidēji 64 % Latvijas iedzīvotāju izmantojuši internetu pēdējo 6 mēnešu laikā. Tirdzniecības, sociālo un mediju pētījumu aģentūra *TNS Latvia*, 25.08.2010. Skatīt - <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3200>.

1. Definīcijas

Personas dati

Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likumu (turpmāk – FPDAL), rekomendācijā tiek lietota šāda personas datu definīcija:

„Personas dati – jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu.” Personas datu definīcija ietver ne tikai informāciju, kas skar personas privāto un ģimenes dzīvi, bet arī informāciju par fiziskas personas visu veidu citām darbībām, piemēram, saistībā ar darba attiecībām vai personas ekonomisko vai sociālo uzvedību⁵ (piemēram, personas dati ir arī konkrētas personas raksturojums, ja pēc šī apraksta iespējams personu identificēt).

Personas datu apstrāde

Jebkuras ar personas datiem veiktas darbības, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu un izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu (FPDAL 2.panta 4.punkts).

Datu subjekts

Fiziskā persona, kuru var tieši vai netieši identificēt (FPDAL 2.panta 1.punkts), uz kuru attiecas personas dati.

Personas datu apstrādes pārzinis (turpmāk – pārzinis)

Fiziskā vai juridiskā persona, valsts vai pašvaldību institūcija, kura nosaka personas datu apstrādes mērķus un apstrādes līdzekļus, kā arī atbild par personas datu apstrādi saskaņā ar FPDAL (FPDAL 2.panta 9.punkts).

Sociālā tīklošana

Oficiālu un neoficiālu sociālo tīklu veidošana indivīdu savstarpējai mijiedarbībai un informācijas apmaiņai.⁶

Tiešsaistes sociālie tīkli⁷

Tiešsaistes (interneta) saziņas platformas, ar kuru palīdzību lietotāji var pievienoties domubiedru tīkliem vai tādus veidot⁸. Tiešsaistes sociālajos tīklos

⁵ Detalizētu skaidrojumu skatīt Datu valsts inspekcijas rekomendācijā „Personas datu rekomendācija”. Skatīt - <http://www.dvi.gov.lv/jaunumi/read.php?c=publications&id=1254486202.699.3.24>.

⁶ *Oxford Dictionary of English*. Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2003., p.1182-1183.

⁷ Notikušas plašas diskusijas, lai definētu tiešsaistes sociālo tīklu jēdzienu, bet līdz šim nav izdevies izstrādāt vienotu, universālu definīciju.

cilvēki var apvienoties interešu grupās, apmainīties ar informāciju un pieredzi. Saziņa sociālajā tīklā notiek dažādos veidos: piemēram, ievietojot personīgu informāciju (t.sk. fotogrāfijas) savā profilā, daloties par saviem pārdzīvojumiem un interesēm internetā dienasgrāmatās un blogos (par blogu tiek saukts tīmekļa žurnāls jeb emuārs, kas satur regulārus ierakstus vienā tīmekļa vietnē⁹), paužot savu viedokli, veidojot interešu grupas, apmainoties ar fotogrāfijām, augšupielādējot audio un video failus; sūtot vēstules utml.

Tiešsaistes sociālos tīklus raksturo trīs pamatelementi:

- Komunikācijas iespējas (informācijas apmaiņa);
- Kopiena (cilvēki apvienojas vienotu mērķu, interešu vārdā, kas rada integrētu kopienu);
- Sadarbība (tiek veicināta ideja īstenot konkrētas lietas kopā, tai skaitā izteikt savu viedokli par konkrētiem jautājumiem, notikumiem).

Tiešsaistes sociālos tīklus var iedalīt pēc to mērķauditorijas vai pēc satura, kas sociālo tīklu portālos tiek publicēts. Ir tiešsaistes sociālie tīkli, kas piedāvā iespējas piekļūt tiešsaistes sociālo tīklu portālam visiem interneta lietotājiem, kamēr citi šādu iespēju piedāvā tikai reģistrētiem tiešsaistes sociālā tīkla lietotājiem vai tiešsaistes sociālo tīklu reģistrēto lietotāju izvēlētām kontaktpersonām.

⁸ Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba grupas 2009.gada 12.jūnija Atzinums 5/2009 par tiešsaistes sociālo tīklošanu, 4.lp. Skatīt - http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm.

⁹ Emuāri - fizisku personu vai nekomerciālu organizāciju tīmekļa vietne, kurā tiek vākta informācija par noteiktu tematu vai tematu kopu, to regulāri atjauninot. Informāciju emuāros var rakstīt pats vietnes īpašnieks, to var pārrakstīt no citām vietnēm, informāciju var piegādāt arī citi emuāru lietotāji, veidojot komentārus un diskutējot par attiecīgajiem tematiem. (Lielā terminu vārdnīca, Latvijas ZA Terminoloģijas komisija, skatīt - <http://www.termini.lv/index.php?term=emu%C4%81ri&lang=LV&terms=emu%C4%81rs>)

2. Rekomendācijas piemērošanas joma

Rekomendācija ir izstrādāta tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem (kas FPDAL izpratnē var būt gan datu subjekti, gan pārziņi), ar mērķi aktualizēt personas datu aizsardzības jautājumus virtuālajā vidē un norādīt uz svarīgākajiem aspektiem no personas datu aizsardzības viedokļa, kas būtu jāņem vērā, lietojot tiešsaistes sociālos tīklus.

Šī rekomendācija nesniedz detalizētu informāciju par dažādo tiešsaistes sociālo tīklu veidiem un neanalizē dažādās iespējas, kuras tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem piedāvā tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji. Rekomendācija nav saistīta ar konkrētu tiešsaistes sociālo tīklu analīzi, bet tiek sniegts kopējs skatījums uz tiešsaistes sociālo tīklu vidi no personas datu aizsardzības viedokļa. Rekomendācijas mērķis ir vērst sabiedrības uzmanību uz tiešsaistes sociālās tīklošanās aspektiem interneta vidē, lai nodrošinātu savu un citu personu personas datu aizsardzību.

Rekomendācijai ir ieteikuma raksturs, tā nav saistoša trešajām personām un neierobežo pārziņu tiesības brīvi izvēlēties datu apstrādes veikšanai atbilstošās procedūras vai tehnoloģijas. Rekomendācija ir izstrādāta saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 1995.gada 24.oktobra Direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti 29.panta datu aizsardzības darba grupas apstiprinātajiem viedokļiem, kā arī ņemot vērā Datu valsts inspekcijas un Eiropas Savienības dalībvalstu personas datu uzraudzības iestāžu pieredzi.

3. Tiešsaistes sociālie tīkli un to vide

Tiešsaistes sociālie tīkli ir tiešsaistes saziņas platformas, ar kuru palīdzību lietotāji var pievienoties domubiedru tīkliem vai tādus veidot. Tiešsaistes sociālajiem tīkliem raksturīgas noteiktas pazīmes:

1) indivīdi tiek aicināti sniegt informāciju par sevi, lai izveidotu aprakstu par sevi vai „profilu”, kļūstot par konkrēta tiešsaistes sociālā tīkla lietotāju. Pamatojoties uz indivīda sniegto informāciju, iespējams identificēt konkrētu indivīdu;

2) tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji nodrošina rīkus, ar kuru palīdzību lietotāji var ievietot informatīvus materiālus (piemēram, fotogrāfijas, ierakstus dienasgrāmatā, komentārus par citu personu profilos ievietotajām fotogrāfijām, mūziku vai videoklipus, saites uz citām interneta vietnēm) tiešsaistes sociālajos tīklos, kā arī citās interneta vietnēs;

3) sociālo tīklošanos sekmē rīki, kas nodrošināti katram tiešsaistes sociālo tīklu portālu lietotājam, tai skaitā lietotāja kontaktpersonu saraksts, kas nosaka tās personas, ar kurām katrs konkrētais sociālo tīklu lietotājs var sazināties un apmainīties ar informāciju.¹⁰

Tiešsaistes sociālie tīkli ir informācijas sabiedrības pakalpojumi. Saskaņā ar Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma 1.panta 2.punktu - ***informācijas sabiedrības pakalpojums ir distances pakalpojums (puses vienlaicīgi nesatiekas), kuru parasti sniedz par maksu, izmantojot elektroniskus līdzekļus (elektroniskas datu apstrādes un uzglabāšanas, tajā skaitā ciparu saspiešanas, iekārtas), un pēc pakalpojuma saņēmēja individuāla pieprasījuma. Informācijas sabiedrības pakalpojumi ietver preču un pakalpojumu elektronisku tirdzniecību, komerciālo paziņojumu sūtīšanu, iespēju piedāvāšanu informācijas meklēšanai, piekļuvei pie tās un informācijas ieguvei, pakalpojumus, kas nodrošina informācijas pārraidi elektronisko sakaru tīklā vai piekļuvi elektronisko sakaru tīklam, informācijas glabāšanu.***

Visiem tiešsaistes sociālajiem tīkliem ir kopēja iezīme - indivīdam brīvprātīgi ir iespēja tiešsaistes sociālajā tīklā ievietot informāciju par sevi un izmantot komunikācijas mehānismu (piemēram, dalībai forumos, tērzēšanas iespēju nodrošināšanai, e-pastu nosūtīšanai utml.). Tiešsaistes sociālie tīkli piedāvā atšķirīgas meklēšanas iespējas, izmantojot dažādus meklēšanas kritērijus. Vienā gadījumā, lai sociālajos tīklos sameklētu konkrētu personu, nepieciešams zināt tikai personas vārdu un uzvārdu vai lietoto pseidonīmu, citā gadījumā tiešsaistes

¹⁰ Direktīvas 95/46/EK 29.panta Darba grupas Atzinums 5/2009 par tiešsaistes sociālajiem tīkliem. 12.06.2009. (4-5.lp.). Skatīt - http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm.

sociālajos tīklos meklēšanas iespējas ir ierobežotam lietotāju lokam, kuras nosaka katrs pats konkrētais tiešsaistes sociālā tīkla lietotājs attiecībā uz saviem datiem.

Lietojot tiešsaistes sociālos tīklus, ikvienam nepieciešams atcerēties par šīs vides publiskumu un to, ka internetā ievietotā informācija ir pieejama trešajām personām, turklāt dzēšot to no konkrēta interneta resursa informācija var palikt citā resursā, vietnē. Tas jāņem vērā arī komunicējot tiešsaistes sociālajos tīklos, lai gan nereti tieši interneta vidē indivīdam rodas anonimitātes sajūta – ne vienmēr nepieciešams sevi identificēt, līdz ar to rodas sajūta, neviens *‘īsti nezina, kas es esmu, ko es daru’*. Nepastāvot savstarpējai fiziskai indivīdu mijiedarbībai, rodas kļūdaina (nepamatota) drošības sajūta, tādēļ indivīds var rīkoties neapdomātāk, drošāk, ne vienmēr novērtējot savas rīcības sekas.

Savstarpējā saziņa uzskatāma par vienu no visizplatītākajām nodarbēm tiešsaistes sociālajos tīklos. Tiešsaistes sociālie tīkli palīdz uzturēt jau izveidotas attiecības, kā arī tās atjaunot ar seniemi paziņām, tādēļ tie tiek uztverti kā viena no izklaides iespējām, izmantojot internetu. Turklāt indivīds pats (ar atsevišķiem izņēmumiem) brīvprātīgi izvēlas par sevi sniegt informāciju un to ievietot internetā, nepievēršot vajadzīgo uzmanību personas datu drošībai un privātuma aizsardzībai. Indivīdi, kas lieto tiešsaistes sociālos tīklus, savos profilos publisko informāciju, tai skaitā personas datus, neapzinoties interneta vides publiskumu un tā radītos apdraudējumus indivīda privātamam. Privātuma aizsardzību sociālo tīklu vidē indivīdi uzskata par būtisku, bet lielā mērā drošības nodrošināšanu tiešsaistes sociālo tīklu vidē atstāj tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzēja ziņā.¹¹ Ievietojot tiešsaistes sociālajos tīklos informāciju, kas ir domāta draugiem, paziņām, nereti tiek aizmirsts, ka ar šo informāciju var iepazīties arī citi indivīdi, jo tā visbiežāk ir publiski pieejama.¹²

Runājot par tiešsaistes sociālo tīkliem kopumā – to mērķis ir nodrošināt savstarpējās komunikācijas un mijiedarbības iespējas, kā arī iniciēt saziņu ar nepazīstamām personām, piedāvājot indivīdiem iespējas uzturēt esošas un izveidot jaunas attiecības sociālā tīkla portāla lietotāju starpā, kā arī aicināt tiešsaistes sociālo tīklu portālam pievienoties jauniem lietotājiem. Tiešsaistes sociālie tīkli piedāvā indivīdam dažādas lietojumprogrammas un nodrošina platformu indivīdu savstarpējai komunikācijai, piedāvājot dažādas iespējas informācijas apmaiņai (t.sk., e-pasta vēstuļu nosūtīšanu, foto attēlu

¹¹ *Social Networking*. Research Document, 2 April 2008, 7.lp. Skatīt - www.ofcom.org.uk/.../socialnetworking

¹² *National Cyber Alert System*. Cyber Security Tip ST06-003. Author: Mindi McDowell. <http://www.us-cert.gov/cas/tips/ST06-003.html>

lejupielādēšanu utml.), aicinot indivīdus ne tikai savstarpēji komunicēt, bet arī veidot savu dienaskārtību tiešsaistes platformā, izveidojot dienasgrāmatu, kā arī piedāvā dažādus citus pakalpojumus, kas motivē indivīdu publiskot aizvien vairāk informācijas par sevi.

Tiešsaistes sociālie tīkli piedāvā platformu saturiskas un audio vizuālas informācijas apmaiņai. Piemēram, ir tādi portāli, kuros indivīdiem ir iespējas apmainīties ar video un fotoattēliem, tos konkrētā interneta vietnē lejupielādējot un pievienojot savus komentārus par citu personu ievietoto audio vizuālo materiālu (piemēram, portālā www.youtube.com). Turklāt sākotnēji šādas platformas darbojās nesaistīti ar tiešsaistes sociālo tīklu portāliem, bet šobrīd jau piedāvā iespēju informācijas savietošanai – tiešsaistes sociālo tīklu lietotājam iespējams savā profilā pievienot saiti uz interneta vietni www.youtube.com, kur konkrētais tiešsaistes sociālā tīkla portāla lietotājs ir ievietojis audio vizuālo informāciju.¹³

Tiešsaistes sociālais tīkls var būt izveidots ar konkrētu mērķi, piemēram – izveidot un uzturēt savstarpējus kontaktus profesionālām vajadzībām (gan darba meklētājiem, gan darba devējiem), šādi portāli sniedz nozīmīgu informāciju, nav jāpavada ilgstoši laiks informācijas meklēšanai, jo tā apkopota vienuviet. Tiešsaistes sociālie tīkli var būt domāti kā šauram draugu un paziņu lokam, tā arī plašam indivīdu lokam un uz tiem attiecas FPDAL. Arī iepazīšanās portāli, auto klubi, māmiņu klubi, fotoklubi, recepšu portāli, ceļotāju portāli - kur ir biedru profili un forumi - nereti darbojas kā tiešsaistes sociālie tīkli, tādēļ, pirms pievienošanās jebkuram tiešsaistes sociālajam tīklam kā to reģistrētam lietotājam, nepieciešams izvērtēt informāciju, kuru sniedz šī pakalpojuma sniedzējs, lai konstatētu, kādiem mērķiem tiek sniegti pakalpojumi, kādi personas dati tiek vākti un kam tie tiks nodoti, lai izvairītos no pārpratumiem attiecībā uz personas datu apstrādi.

Tiešsaistes sociālo tīklu vērtība ir atkarīga no tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju skaita un tur ievietotās informācijas apjoma un satura. Ja internets ir kļuvis par lielāko informācijas apmaiņas vietni, tad tiešsaistes sociālie tīkli ir kļuvuši par lielākajām indivīdu savstarpējās komunikācijas platformām. Lai nodrošinātu tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniegšanu ilgtermiņā, pakalpojuma sniedzēji piedāvā aizvien jaunas iespējas izmantot tiešsaistes sociālos tīklus arī mārketinga un reklāmas nolūkos. Kā minēts Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba

¹³ *Study on the Privacy of Personal data and on the Security of Information in Social Networks*. Instituto Nacional de Tecnologías de la Comunicación, Agencia Española de Protección de Datos, February 2009. p.39.

grupas atzinumā par tiešsaistes sociālajiem tīkliem, tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji lielu daļu savu ienākumu gūst no reklāmām, kas redzamas tīmekļa lapās, kurās informāciju ievieto un kurām piekļūst sociālo tīklu lietotāji.¹⁴

Attīstoties sociālo tīklu pakalpojumu klāstam, pieaug arī interese par sociālo tīklu vidē pieejamo informāciju (t.sk. personas datiem), turklāt šāda interese ir gan saistībā ar komerciāliem, gan ļaunprātīgiem mērķiem. Pēdējo gadu laikā būtiski palielinājies identitātes zādzību¹⁵ skaits, kas tai skaitā saistīts ar iespēju izmantot internetā pieejamo informāciju ļaunprātīgos nolūkos. Salīdzinoši maz iedzīvotāju apzinās, ka viņu personas datus, kas pieejami internetā tiešsaistes sociālajos tīklos var nozagt un izmantot noziedzīgos nolūkos, tādēļ lielākā daļa droši ievieto internetā informāciju, kas satur personas datus, lai izveidotu individuālos profilus, nedomājot par šādas rīcības negatīvajām sekām. Turklāt tiešsaistes sociālo tīklu pozitīvie aspekti tiek uzskatīti par svarīgākiem salīdzinājumā ar apdraudējumu, ko var radīt indivīda privātumam. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotāji uzskata, ka tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji uzņemas atbildību par tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju datu drošību, jo pašam lietotājam nereti ir sarežģīti atrast un izprast tiešsaistes sociālo tīklu privātuma politiku, kā arī savas iespējas to ietekmēt.¹⁶

Sociālo tīklu, kā arī citu internetā pieejamo komunikācijas instrumentu aktīvā lietošana ir saistīta ar tehnoloģiju attīstību (tai skaitā interneta pieejamību un IT tehnoloģijām), sociālām izmaiņām (demogrāfiskie faktori, attieksme attiecībā uz privātumu), ekonomiskā izaugsme (komercijas sasaiste lielā mērā ar internetu un sociālajiem medijiem), kas ļauj interneta lietotājam ietekmēt un veidot sociālo mediju saturu.¹⁷ Situācijā, kad informācijas saturu internetā veido ikviens, rodas jautājumi:

- 1) kā saglabāt un nodrošināt vārda brīvību, neaizskarot tiesības uz privātumu?
- 2) kā nodrošināt informācijas satura kvalitāti un precizitāti, kādus tehniskos risinājumus izmantot?

¹⁴ Direktīvas 95/46/EK 29.panta Darba grupas Atzinums 5/2009 par tiešsaistes sociālajiem tīkliem. 12.06.2009., 5.lp. Skatīt - http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm.

¹⁵ Identitātes zādzība ir krāpniecības veids, kad kāda persona iegūst svešas personas datu, viņai to nezinot, un izmanto tos nolūkā veikt līdzekļu/mantu zādzību vai krāpšanu. Parasti šāda krāpniecības forma tiek izmantota, lai gūtu ekonomiskus labumus. Latvijā salīdzinoši bieži šāda krāpniecības forma tiek izmantota, lai izvairītos no administratīvā soda.

¹⁶ *Social Networking*. Research Document, 2 April 2008, 54-56.lp. Skatīt - www.ofcom.org.uk/socialnetworking.

¹⁷ *Participative Web and User-Created Content*. Logs, Internet Web 2.0, Wikis and Social Networking. OECD, 2007. 9.lp.

3) kā palielināt drošību anonīmajā, bet vienlaicīgi publiskajā interneta vidē?

4) kā novērst identitātes zādzības?¹⁸

Tiešsaistes sociālo tīklu kontekstā no personas datu aizsardzības viedokļa svarīgi rast atbildes uz šādiem jautājumiem:

- Vai tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzējam ir tiesības pieprasīt tiešsaistes sociālā tīkla lietotāja personas datus personas identifikācijai interneta vidē?
- Kā pilnveidot nepilngadīgo personu privātuma aizsardzību?
- Kā nodrošināt, ka personas dati, kas ir pieejami tiešsaistes sociālajos tīklos, tur tiek ievietoti tikai ar konkrētās personas (datu subjekta) piekrišanu?
- Kā nodrošināt privātam draudzīgu datora iestatījumu (arī tiešsaistes profila iestatījumus) izmantošanu, kas sekmētu lielāku privātuma aizsardzību?
- Kā nodrošināt datu subjekta piekļuves tiesības saviem personas datiem, to labošanu, dzēšanu utml.?
- Kā sekmēt tiešsaistē sociālo tīklu pakalpojuma sniedzēja (datu pārziņa) atbildību un pienākumu godprātīgu izpildi?
- Kā informēt tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju par personas datu nodošanu trešajām personām, norādot precīzi, kas saņem/ kuram ir piekļuves tiesības tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju datiem?
- Kā nodrošināt atbilstoša personas datu glabāšanas termiņa ievērošanu un personas datu neatgriezenisku dzēšanu no tiešsaistes sociālajiem tīkliem?

No datu aizsardzības viedokļa viens no svarīgākajiem problēmjautājumiem ir saistīts ar publiskotās un pieejamās informācijas, kas satur personas datus, drošību internetā. Individam ir grūti un pat neiespējami veikt kontroli par savu datu izmantošanu virtuālajā vidē, kur pastāv neskaitāmas iespējas personas datus kopēt, saglabāt un veikt citas darbības ar tiem. Tādēļ katrā konkrētajā gadījumā individam ir jāizvērtē, vai viņš/ viņa tiešām vēlas par sevi publiskot informāciju internetā un kādas tam varētu būt sekas. Ikvienam tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājam nepieciešams apzināties, ka informācija, ko lietotājs ievieto tiešsaistes sociālajos tīklos, kopā ar datiem, kas sniedz pārskatu par lietotāja darbībām un mijiedarbību ar citiem tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem, var veidot izsmeļošu profilu par šīs personas interesēm un aktivitātēm, kā arī var

¹⁸ *Participative Web and User-Created Content. Logs, Internet Web 2.0, Wikis and Social Networking.* OECD, 2007. 13.lp. Skatīt - www.oecd.org/document/40/0,3746,en_21571361_38620013_39428648_1_1_1_1,00.html.

saturēt informāciju par citām personām. Tiešsaistes sociālo tīklu vietnēs publicētos personas datus trešās personas var izmantot dažādiem nolūkiem, tostarp komerciāliem, kā arī var radīt ievērojamus draudus konkrētajam indivīdam (piemēram, identitātes zādzības, finansiālu zaudējumu, uzņēmējdarbības vai nodarbinātības iespēju zaudēšanas, kā arī fiziska kaitējuma draudus).¹⁹

Ir svarīgi, lai tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji, kuri vislabāk pārziņa sava piedāvātā pakalpojuma iespējas, savus pakalpojumus piedāvātu tā, lai tiktu cienītas lietotāju tiesības un brīvības, veicot personas datu apstrādi atbilstoši Eiropas Savienības un Latvijas tiesību aktiem datu aizsardzības un konfidencialitātes jomā. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji Latvijā netiek reģistrēti, tādēļ nav pieejama apkopojoša informācija, cik un kādi tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumi tiek piedāvāti. Tādēļ katram tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājam ir jāpārliecinās, kas ir konkrētā tiešsaistes sociālā tīkla pakalpojumu sniedzējs? Vai pakalpojuma sniedzējs nodrošina datu drošību un informē klientu, kurš un kādiem mērķiem var izmantot tiešsaistes sociālajā tīklā pieejamos personas datus?

Interneta lietotājs nereti nevar noteikt, vai internetā, tai skaitā tiešsaistes sociālajos tīklos, pieejamā informācija ir patiesa – piemēram, vai persona, kura izveidojusi profilu tiešsaistes sociālajā tīklā ir tiešām tā pati persona, par kuru informācija ir ievietota? Vai konkrētā fotogrāfija ir reālās situācijas atainojums, reālās personas fotogrāfija, vai tā ir sagatavota ar dažādu datorprogrammu palīdzību (piemēram, Photoshop)? Neskatoties uz to, ka lielākā daļa tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju varbūt nerada draudus citiem tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem, ir tādi, kas izmanto tiešsaistes sociālajos tīklos pieejamo informāciju ļaunprātīgi. Piemēram, izmantojot informāciju, ko lietotājs ir publiskojis tiešsaistes sociālajā tīklā par savu atrašanās vietu, interesēm, uzdodas par kādas personas draugu, tādējādi cenšoties izmānīt informāciju no personas, vēlāk gūstot no iegūtās informācijas sev materiālus/ nemateriālus labumus.

Lai sekmētu datu aizsardzības principu ievērošanu tiešsaistes sociālajos tīklos, svarīgi, lai ikviens indivīds uzņemtos aktīvu lomu savu datu aizsardzībai interneta vidē, iegaumējot, ka ievadot informāciju tiešsaistes sociālajos tīklos, tā var kļūt publiski pieejama un ar to var iepazīties liels skaits cilvēku, kā arī šo informāciju ir iespējams kopēt, saglabāt un veikt citas darbības, kas saistītas ar personas datu apstrādi. Ja informācija vienreiz internetā tiek publiskota,

¹⁹ Direktīvas 95/46/EK 29.panta Darba grupas Atzinums 5/2009 par tiešsaistes sociālajiem tīkliem. 12.06.2009. (4.lp.). Skatīt - http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm.

indivīdam nav iespēju kontrolēt, kurš piekļūst šai informācijai, kas savukārt rada privātuma draudus indivīdam.²⁰ Ir miljoniem cilvēku, par kuriem iespējams izveidot plašu aprakstu, pamatojoties tikai uz to informāciju, kuru viņi paši ir publiskojuši tiešsaistes sociālajos tīklos.

²⁰ *Using Social Networking Sites Safely*. Information Commissioner, United Kingdom. Skatīt www.ico.gov.uk

4. Datu subjekts un datu pārzinis

FPDAL neattiecas uz personas datu apstrādi, ko fiziskās personas veic personiskām vai mājas un ģimenes vajadzībām un pie nosacījuma, ka personas dati netiek izpausti trešajām personām (FPDAL 3.panta trešā daļa). Attiecībā uz tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājiem šāds izņēmums neattiecas, jo personas dati tiek nodoti trešajām personām (informācija tiek nodota gan pakalpojuma sniedzējam, gan citām trešajām personām). Tas nozīmē, ka uzturot un lietojot tiešsaistes sociālos tīklus, ir jāievēro FPDAL. Ja persona tiešsaistes sociālajos tīklos ievieto informāciju par sevi vai par kādu citu fizisku personu, FPDAL izpratnē šī persona ir personas datu apstrādes pārzinis. Katrs tiešsaistes sociālā tīkla reģistrēts lietotājs un identificējama fiziskā persona, par kuru informācija ir ievietota tiešsaistes sociālajos tīklos ir arī datu subjekts, kuram, saskaņā ar FPDAL ir attiecīgi pienākumi un tiesības.²¹

Personas datu aizsardzības nodrošināšana tiešsaistes sociālajos tīklos ir atkarīga gan no tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzēja (jeb pārziņa FPDAL izpratnē), gan no tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma lietotājiem (kuri FPDAL izpratnē ir gan datu subjekti attiecībā uz saviem personas datiem, gan datu pārziņi attiecībā uz tiem personas datiem, kurus tiešsaistes sociālajos tīklos ir ievietojuši par citām personām).

4.1. Tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs

Interneta vidē ikvienam ir jābūt piesardzīgam un jāizvērtē nepieciešamība sniegt informāciju par sevi. Šāda piesardzība attiecināma arī uz personas vārdu, uzvārdu, adresi un citiem personas datiem. Svarīgi pārlicināties, vai tiešsaistes sociālais tīkls piedāvā iespēju ikvienam interneta lietotājam saņemt informāciju par tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem vai arī šīs iespējas tiek ierobežotas. Ja šādas iespējas netiek piedāvātas, tad piekļuve tiešsaistes sociālā tīkla datiem ir ļoti plašam indivīdu lokam, turklāt trešās personas var izvietot saites uz tiešsaistes sociālā tīkla lietotāja personas datiem, gan būdamas tiešsaistes sociālo tīklu reģistrētas lietotājas, gan izmantojot dažādas meklētājprogrammas (piemēram, Google).

Kļūstot par reģistrētu tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju, indivīds apņemas ievērot tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēju izvirzītos noteikumus, tādēļ svarīgi ar tiem iepazīties un tos izvērtēt. Pirms indivīds reģistrējas tiešsaistes sociālo tīklu portālā kā šī portāla lietotājs, svarīgi pārlicināties, ka ir pieejama

²¹ Detalizētāku informāciju skatīt Fizisko personu datu aizsardzības likumā - <http://www.dvi.gov.lv/likumdosana>.

informācija par tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzēju, kāds ir sniegtā pakalpojuma mērķis, kā arī noskaidrot, vai ir noteiktas iespējas nodrošināt kontroli attiecībā uz savu personas datu apstrādi, ir skaidri noteikts, kad un vai vispār lietotājs pilnībā var dzēst savu profilu no tiešsaistes sociālā tīkla.

Nereti ir sastopami gadījumi, kad tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs tiešsaistes sociālajā tīklā ievieto ne tikai informāciju par sevi, bet arī par citām personām. Šādos gadījumos, ja bez informācijas par konkrēto personu ir pieejama informācija vēl par citu fizisko personu, ir nepieciešama tieša vai netieša konkrētās personas piekrišana (ar netiešu saprotot to, ka persona ir informēta un neiebilst pret savu datu apstrādi). Piemēram, šāda piekrišana nepieciešama, lai savā profilā ievietotu foto uzņēmumu, kurā redzamas arī citas personas. Pretējā gadījumā ir iespējama situācija, ka tiešsaistes sociālā tīkla pakalpojuma sniedzējs un Datu valsts inspekcija saņem sūdzību no personas, kuras fotogrāfija tiešsaistes sociālajā tīklā ievietota, par nelikumīgu personas datu apstrādi (par šādu rīcību paredzēta administratīvā atbildība).

Salīdzinoši neliels ir to tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju skaits, kuri zina, kā izmantot savas tiesības attiecībā uz pieejas tiesību kontroli datiem. Bieži tiešsaistes sociālo tīklu lietotāji neizvēlas mainīt piekļuves tiesības savam profilam, jo nezina, kā to izdarīt.

4.2. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējs

Atbilstoši Direktīvas 95/46/EK 17.pantam un FPDAL, pārzinim ir jāīsteno atbilstoši tehniskie un organizatoriskie drošības pasākumi, lai aizsargātu personas datus. Informācijas, tai skaitā personas datu, droša apstrāde ir būtisks uzticamības elements sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēju darbībā. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēja (FPDAL izpratnē pārzinis) īstenotie drošības pasākumi attiecas arī uz piekļuves tiesību kontroli personas datiem, kas pieejamai tiešsaistes sociālajā tīklā un autentifikācijas mehānismiem, kurus iespējams ieviest arī tad, ja lietotāji izmanto pseidonīmus.²²

Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem personas datu apstrāde, kuras mērķis ir nodrošināt komunikāciju tiešsaistes sociālajos tīklos, nav jāreģistrē Datu valsts inspekcijā saskaņā ar FPDAL, ja ir datu subjekta piekrišana šādai datu apstrādei. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējs kā pārzinis Direktīvas 95/46/EK un FPDAL izpratnē, nosaka personas datu apstrādes mērķi, kura īstenošanai sniedz savus pakalpojumus, kā arī nosaka nepieciešamos

²² Skatīt Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba grupas 2009.gada 12.jūnija Atzinumu 5/2009 par tiešsaistes sociālo tīklu veidošanu. 12.lp. Skatīt - http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm.

tehniskos līdzekļus personas datu apstrādei, nodrošina sociālā tīkla portāla vadības funkciju (piemēram, reģistrē lietotājus, nodrošina sociālā tīkla pakalpojuma pieejamību tiešsaistē, dzēš lietotāju kontus, utml.). Pakalpojuma sniedzēja uzdevums, kurš veic personas datu apstrādi, ir nodrošināt adekvātu personas datu aizsardzību, regulāri aktualizējot tehniskos un organizatoriskos pasākumus.

Drošības nodrošināšana tiešsaistes sociālo tīklu vidē ir viens no problēmjautājumiem, tādēļ viens no priekšlikumiem, kuru izteikusi arī Eiropas Komisija attiecībā uz tiešsaistē sniegtajiem sociālo tīklu pakalpojumiem - izvērtēt nepieciešamību izdarīt grozījumus normatīvajos aktos, nosakot konkrētus pienākumus attiecībā uz personas datu apstrādi un datu drošības nodrošināšanu tiešsaistes sociālajos tīklos. Svarīgi, lai tiešsaistes sociālo pakalpojumu sniedzējs, izstrādājot jaunus piedāvājumus tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājiem un trešās personas, kuras piedāvā dažādus pakalpojumus tiešsaistes sociālo tīklu ietvaros, izvērtē personas datu aizsardzības riskus un nodrošina atbilstošu datu aizsardzību, kā arī nepieciešams vērst lietotāju uzmanību uz personas datu aizsardzības aspektiem.

Ņemot vērā to, ka tiešsaistes sociālo tīklu skaitam ir tendence palielināties, palielinās arī tiešsaistes sociālo tīklu ietvaros sniegto pakalpojumu skaits, turklāt tiek izmantoti trešo personu piedāvātie pakalpojumi un tādejādi tiešsaistes sociālo tīklu portālā ievietotajiem datiem piekļūst vēl citas personas, par ko ne vienmēr ir informēts tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājs. Nepieciešams veicināt tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju informētību un izpratni par riskiem, kas attiecas gan uz informācijas apmaiņu internetā, gan personas datu publiskošanu. Kā viens no risinājumiem situācijas uzlabošanai ir tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēju aktīvāka iesaistīšanās tiešsaistes sociālo tīklu lietotāju izglītošanā, jo sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji vislabāk pārzina piedāvātos pakalpojumus un iespējas, kādas ir tiešsaistes sociālo tīklu portāla lietotājiem. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājs ne vienmēr par to ir informēts un attiecīgi izglītots, lai pieņemtu lēmumu, kas nodrošinātu augstāku personas savu datu aizsardzības līmeni (piemēram, nereti informācija lietotājam tiek sniegta sarežģītā, tehniskā valodā, ko nav iespējams izprast bez attiecīgām zināšanām).

Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji lielu daļu savu ienākumu gūst no reklāmām, kas redzamas tiešsaistes sociālajos tīklos. Tiešsaistes sociālo tīklu lietotāji, kuri savos portālos ievieto plašu informāciju par sevi un savām interesēm, rada interesei un sniedz detalizētu informāciju, piemēram,

reklāmdevējiem, kuri vēlas izveidot mērķtiecīgas, konkrētam klientam piemērotas reklāmas. No fizisko personu datu aizsardzības viedokļa svarīgi vai tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs ir piekritis savai datu apstrādei šādam mērķim (reklāmas saņemšanai) un vai ir informēts kādam nolūkam viņa/ viņas personas dati tiek nodoti trešajām personām. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēji ir atbildīgi arī par trešo personu rīcību, sniedzot iespēju piekļūt sociālo tīklu portālu lietotāju datiem.

Izvērtējot tiešsaistes sociālo tīklu portālos pieejamo informāciju par sniegtajiem pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem, kā arī izvērtējot vispārējos portāla lietošanas noteikumus, atbildība par personas datu apstrādi nereti tiek attiecināta uz portāla lietotāju, nevis pakalpojuma sniedzēju. Kā arī ļoti neskaidra ir datu nodošanas politika trešajām personām, datu subjekta tiesības piekļūt saviem datiem, personas datu apstrādes mērķis tiešsaistes sociālo tīklu portālos. Šāda pieeja attiecībā uz personas datu apstrādi nav uzskatāma par atbilstošu FPDAL.

4.3. Datu subjekta piekrišana un pseidonīmu lietošanas iespējas

Datu subjekts tiešsaistes sociālo tīklu kontekstā ir ikviena fiziskā persona, kuras personas dati ir ievietoti tiešsaistes sociālo tīklu portālā, neatkarīgi no tā, vai šos personas datus ir ievietojusi pati persona vai kāda cita persona.

Viens no gadījumiem, kad no FPDAL viedokļa personas datu apstrāde ir atļauta, ir nosacījums, ka konkrētā persona pati piekrīt savu datu apstrādei konkrētam mērķim (FPDAL 7.panta 1.punkts) un FPDAL izpratnē šai piekrišanai jābūt datu subjekta brīvam, nepārprotami izteiktam gribas apliecinājumam, ar kuru datu subjekts atļauj apstrādāt savus personas datus atbilstoši pārziņa pirms datu apstrādes sniegtajai informācijai saskaņā ar FPDAL 8.pantu.

Piemēram, no personas datu aizsardzības viedokļa nevarētu uzskatīt, ka datu subjekts ir devis brīvu un nepārprotamu piekrišanu savai personas datu apstrādei, ja tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzējs piedāvā šādus tiešsaistes sociālā tīkla lietošanas noteikumus:

- Kļūstot par reģistrēto portāla X lietotāju, persona piekrīt savu reģistrētā lietotāja profilā norādīto datu apstrādei.
- Katrs reģistrētais portāla X lietotājs apzinās un piekrīt, ka viņa lietotāja profilā norādītie dati ir publiski pieejami visiem pārējiem portāla X reģistrētajiem lietotājiem, kā arī ierobežotā apjomā trešajām personām (ievērojot lietotāja profilā noteikto reģistrētā

lietotāja iespēju izvēlēties atsevišķu datu pieejas ierobežošanu) un, ka šo datu izmantošana nav atkarīga no pakalpojuma sniedzēja.

Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem nepieciešams izvērtēt iespēju sekmēt personas datu aizsardzību tiešsaistes sociālo tīklos, ņemot vērā šīs vides iespējamus riskus attiecībā uz privātuma aizsardzību, aicinot arī tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājus pievērst uzmanību šim jautājumam, ievietojot informāciju tiešsaistes sociālajos tīklos, kā arī dodot iespēju pie reģistrācijas tiešsaistes sociālo tīklu portālā norādīt, kādu informāciju lietotājs vēlas publiskot konkrētā sociālā tīkla ietvaros un nodot trešajām personām.

Interneta vidē tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzējam nav iespējas pārbaudīt vai tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs tiešām ir tā persona, par kuru uzdodas (tas arī attiecas uz tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotāju reģistrācijas procesu un personas identificēšanu). Tādēļ prasība sniegt patiesos personas datus šajā gadījumā nav pamatota. Ar situāciju, kad personas vārdā kāda cita persona izveido profilu tiešsaistes sociālajos tīklos visbiežāk sastopas sabiedrībā populāri cilvēki, kuru fotogrāfijas ir publiski pieejamas interneta vidē, kā arī citi personas dati. Tādēļ viena no iespējām, kas būtu jāizvērtē tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējam ir pseidonīma, nevis sava īstā vārda un uzvārda, izmantošana tiešsaistes sociālo tīklu profilos, ja šādu pieeju izvēlas tiešsaistes sociālo tīklu lietotājs. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzējam varētu būt nepieciešamība savai iekšējai lietošanai reģistrēt noteiktus tiešsaistes sociālā tīkla lietotāja identificējošus datus, bet nav pamatojuma tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājam likt izmantot savu īsto vārdu un uzvārdu savā tiešsaistes sociālā tīkla profilā. Šādas pieejas izmantošana īpaši būtu jāizvērtē visiem tiem tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem, kuriem ir liels lietotāju skaits.²³

4.4. Datu subjekta tiesības

Datu subjekta tiesības ir noteiktas FPDAL III nodaļā. Tiesības piekļūt datiem un tos labot tiešsaistes sociālo tīklu portālos neaprobežojas tikai ar reģistrētajiem šī pakalpojuma lietotājiem, bet attiecas uz jebkuru fizisko personu, par kuru sociālā tīkla portālā ir ievietota informācija un kuras personas datus apstrādā tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējs (piemēram, arī tās fiziskā persona, uz kuras e-pastu tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu lietotājs nosūtījis uzaicinājumu pievienoties tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem).

²³ Skatīt Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba grupas 2009.gada 12.jūnija Atzinumu 5/2009 par tiešsaistes sociālo tīklu veidošanu. 12.lp. [Http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm](http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm).

Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem ir jānodrošina iespējas datu subjektiem izmantot viņu tiesības piekļūt saviem datiem, tos labot vai dzēst. Lai to nodrošinātu, tiešsaistes sociālo pakalpojumu sniedzējam tiešsaistes sociālo tīklu portāla sākumlapā skaidri jānorāda, kam nosūtīt jautājumus vai sūdzības par tiešsaistes sociālo tīklu portālā ievietotajiem personas datiem.

Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējam jānodrošina datu aizsardzības un konfidencialitātes problēmu risināšana, un jāizskata gan tiešsaistes sociālo tīklu reģistrēto lietotāju, gan citu personu sūdzības par tiešsaistes sociālo tīklu portālā ievietoto informāciju.

4.5. Tiešsaistes sociālo tīklu izmantošanas riski

Daudzi interneta un sociālo tīklu lietotāji neapzinās, ka tiešsaistes sociālo tīklu portālos publisko informāciju, kas virtuālajā vidē ir pieejama plašam cilvēku skaitam, kas var to izmantot ļaunprātīgi.

Visbiežāk identificētie problēmjaudājumi sociālajos tīklos:

1. Informācijas apkopojumu veidošana – pieejamo informāciju personu izveidotajos profilos tiešsaistes sociālajos tīklos ir iespējams lejupielādēt, saglabāt trešās personas, tādējādi veidojot digitālos informācijas apkopojumus (dosjē), kas satur personas datus. Attīstoties informācijas tehnoloģijām, rodas aizvien jaunas iespējas informāciju savietot gan no dažādiem interneta portāliem, gan dažādi kombinēt, kas ļauj izveidot indivīda profilu, kas savukārt raksturo indivīda vēlmes, ieradumus, uzvedību, utt.

Informācijas apkopošana notiek ne tikai attiecībā uz informāciju, kuru indivīds pats tiešsaistes sociālajā tīklā ievietojis, bet pakalpojuma sniedzējs veic arī sekundāro datu vākšanu – pieslēguma ilgums tiešsaistes sociālo tīklu portālam, informācija par citu personu profiliem, kas pieslēguma laikā apskatīti, nosūtītās ziņas utt. Tiešsaistes sociālajos tīklos ievietotā informācija veido glabātuvī (repozitoriju), kas pieejams konkrētam pakalpojumu sniedzējam. Ņemot vērā minēto, tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēju rīcībā ir informācija (tai skaitā personas dati), kas var tikt izmantoti, lai iegūtu finansiālu labumu. Šī informācija par lietotājiem peļņas nolūkos var tikt nodota trešajām personām, tiešsaistes sociālo tīklu lietotājam to pat nezinot. Tādēļ ikvienam tiešsaistes sociālo tīklu lietotājam nepieciešams pārdomāt, vai un kādu informāciju tiešsaistes sociālajos tīklos ievietot.

2. Grūtības pilnībā izdzēst tiešsaistes sociālā tīkla lietotāja kontu – lietotājiem nereti neizdodas pilnībā dzēst savu kontu no tiešsaistes sociālajiem tīkliem, it īpaši attiecībā uz sekundāro informāciju, kas pievienota profilam (piemēram, pievienotie komentāri). Nereti pēc informācijas dzēšanas no

tiešsaistes sociālo tīklu portāla tā vēl atrodama izmantojot dažādas meklētājprogrammas (kā piemēram, Google) vai arī var būt publicēta citās interneta vietnēs.

3. Drošības aspekti – tiešsaistes sociālajos tīklos iespējama dažādu datorvīrusu izplatība, kas apdraud informācijas drošību, tai skaitā, iespējams, iznīcinot tiešsaistes sociālajos tīklos pieejamos datus. Tādēļ svarīgi izmantot drošības pasākumus, lai aizsargātu savu datoru pret datorvīrusiem. Nevajadzētu paļauties tikai uz tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojuma sniedzēja piedāvātajiem drošības risinājumiem attiecībā uz personas datu aizsardzību.

4. Identitāte sociālajos tīklos – interneta vidē ir grūti pārlicināties par personas patieso identitāti, tādēļ iespējams uzdodoties par citu personu. Tieši šo iemeslu dēļ tiek ieteikts tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem savos profilos izmantot pseidonīmus, nevis patiesos savus personas datus (tai skaitā vārdu un uzvārdu).

Apzināta citas personas datu izmantošana šīs personas profila izveidei bez šīs personas piekrišanas ir uzskatāma par identitātes zādzību. Bieži tiek izmantota arī *iefiltrēšanās pieeja* krāpnieciskos nolūkos, kā arī, lai veiktu citas nelikumīgas darbības (t.sk. zādzības), jo tiešsaistes sociālo tīklos ir ievietots plašs informatīvais materiāls par lielu indivīdu skaitu, kas norāda arī uz viņu materiālo stāvokli, indivīda atrašanās vietu konkrētajā laikā (piemēram, atvaļinājums citā valstī), kas var veicināt zādzību iespējamību. Informācija, kas ir pieejama virtuālajā vidē, var sekmēt draudus arī personas fiziskajai drošībai.

5. Nepilngadīgās personas un tiešsaistes sociālie tīkli

Bērni un jaunieši ir vieni no aktīvākajiem interneta lietotājiem, kas izmanto dažādos interneta vidē pieejamos pakalpojumus pat aktīvāk, nekā viņu vecāki, tomēr ne vienmēr spēj identificēt riskus, kas notiek tādos gadījumos, ja internetā publiskoti personas dati vai sniegts plašs informācijas apjoms, kas sniedz detalizētu ieskatu par konkrētās personas dzīvi.

Katra vecāka pienākums ir informēt bērnus par virtuālās vides drošības aspektiem, līdzīgi kā bērni tiek informēti par drošības apsvērumiem ikdienā – gan atrodoties uz ielas, gan esot mācību iestādē. Svarīgi ir informēt nepilngadīgās personas par to, ka tiešsaistes sociālajos tīklos personas var nebūt tās, par kurām uzdodas, pat tad, ja izmanto pazīstama cilvēka fotoattēlu savā profilā.

Eiropas Savienības līmenī īstenoti dažādi pasākumi, lai nodrošinātu drošāku interneta vidi, jo īpaši attiecībā uz nepilngadīgajām personām. Piemēram, Latvijā ir izveidots interneta portāls - www.drossinternets.lv, kur pieejama informācija par drošāka interneta lietošanas iespējām, kuras ņemamas vērā arī lietojot tiešsaistes sociālos tīklus.

Ieteikumi vecākiem:

1. Māciet saviem bērniem, kā drošāk izmantot internetu, informējot par komunikācijas vides specifiku tiešsaistes sociālo tīklu portālos.
2. Paskaidrojiet, kādēļ nav ieteicams savus personas datus sniegt sociālajos tīklos;
3. Paskaidrojiet, ka sociālajos tīklos pastāv iespēja, ka tur reģistrējušies indivīdi var sniegt nepatiesu informāciju, tai skaitā attiecībā uz savu vecumu un interesēm.
4. Pārliecinieties, ka Jūsu bērns satiekas klātienē ar citiem tiešsaistes sociālo tīklu lietotājiem tikai pēc tam, kad informējis Jūs par to un saņēmis Jūsu piekrišanu;
5. Atcerieties, ka iespējas piekļūt internetam un tiešsaistes sociālajiem tīkliem ir ne tikai izmantojot datoru, bet arī mobilo telefonu un citas tehniskās ierīces.
6. Izvērtējiet iespēju uzstādīt interneta filtrēšanas un monitorēšanas programmatūru datoriem, telefoniem un citām tehniskām ierīcēm, kuras Jūsu bērns izmanto, lai piekļūtu tiešsaistes sociālajiem tīkliem.

6. Ieteikumi, kam pievērst uzmanību, lietojot tiešsaistes sociālos tīklus

1. Iepazīsties ar pieejamo informāciju, kas piedāvā tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu un kādiem mērķiem notiks personas datus apstrāde. Sākotnēji rūpīgi pārlasiet visu informāciju, kas konkrētā mājas lapā pieejama pirms nolemjat, vai vēlaties kļūt par konkrēta tiešsaistes sociālā tīkla lietotāju. No datu aizsardzības viedokļa savā profilā labāk izvēlēties lietot pseidonīmu vai iesauku, tādejādi izveidojot ‘*digitālās vides identitāti*’.

Saskaņā ar Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba grupas atzinumu par tiešsaistes sociālajiem tīkliem, norādīts: „*Datu aizsardzības direktīvas 6. panta 1. punkta c) apakšpunkts paredz, ka datiem jābūt „adekvātiem, attiecīgiem un ne pārmērīgā apjomā attiecībā uz mērķiem, kādiem tie savākti un/vai tālāk apstrādāti”.* Šajā kontekstā sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem varētu būt nepieciešams reģistrēt lietotāju identificējošus datus, bet tas nenozīmē, ka internetā būtu jāpublicē lietotāju īstie vārdi. Tāpēc sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējiem vajadzētu rūpīgi izvērtēt, vai ir pietiekams pamatojums likt lietotājiem veikt darbības interneta vietnē ar savu īsto vārdu, nevis izmantojot pseidonīmu. Ir pamatoti argumenti par labu tam, ka lietotājiem šajā ziņā jānodrošina izvēles iespēja.²⁴”

Datu valsts inspekcija atbalsta minētajā atzinumā norādīto argumentu, turklāt sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējam, pieprasot, lai sociālā tīkla lietotājs reģistrējas ar saviem reālajiem personas datiem, nav arī iespēju šādas informācijas patiesumu pārbaudīt.

Ieteikuma jautājumi, uz kuriem atbildēt pašiem sev, pirms ievietot personīgu informāciju sociālo tīklu portālos:

1. Kas ir pakalpojumu sniedzējs, kāds ir pakalpojumu sniegšanas mērķis un kāda ir šī pakalpojuma sniedzēja politika attiecībā uz privātuma aizsardzību?

2. Vai informācija, kura tiek pieprasīta reģistrējoties kā sociālā tīkla lietotājam nav pārmērīga? Vai tā ir nepieciešama pakalpojuma sniegšanai?

3. Vai tiek sniegta informācija par tām personām/ institūcijām, kurām ir tiesības piekļūt manam profilam?

4. Kādas ir iespējas personas datus no sociālā tīkla portāla dzēst? Kāds ir personas datu glabāšanas termiņš?

²⁴ Skatīt Direktīvas 95/46/EK 29.panta darba grupas 2009.gada 12.jūnija Atzinumu 5/2009 par tiešsaistes sociālo tīklu veidošanu. 12.lpp. http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/workinggroup/wpdocs/2009_en.htm

5. Vai pakalpojuma sniedzējs piedāvā iespēju izvēlēties nodrošināt lielāku personas datu aizsardzības līmeni tiešsaistes sociālo tīklu portālā? Vai tiek paskaidrots, kā to īstenot?

2. Atcerieties, ka internets nenodrošina drošu komunikācijas vidi, tā ir publiska telpa, kur Jūsu komunikācijas procesā var iesaistīties citas, arī nevēlamas personas. Turklāt vienreiz publiskojot informāciju internetā, Jūs nekad nevarēsiet pārliecināties, kas ar to notiek – kurš to nokopē? Saglabā? Izmanto citiem mērķiem nekā Jūs publicējāt, utt. Pat tādā gadījumā, ja lūdzat, lai konkrētais pakalpojumu sniedzējs par Jums informāciju no konkrētā sociālo tīklu portāla dzēš, Jūs nekad nevarēsiet būt pārliecināts, vai šī informācija nav pieejama kādai citai personai. Turklāt šī piesardzība attiecināma arī uz audiovizuālo materiālu publiskošanu un iespējamību šo informāciju savienot ar citām interneta vietnēm.

3. Izvairieties sociālo tīklu portālā publiskot informāciju par sevi – vārdu, uzvārdu, dzīves vietas adresi, darba vietas nosaukumu, mācību iestādi, savu dienas plānu, ar norādi, kurā vietā un kāda laika posmā atradīsieties, jo neaizmirstiet, ka tiešsaistes sociālo tīklu vide ir publiska un privātumu tajā ir salīdzinoši grūti nodrošināt, tādēļ pārdomājiet pirms publiskojiet jebkādu informāciju par sevi tiešsaistes sociālo tīklu portālā.

4. Esiet piesardzīgi attiecībā uz komunikāciju ar nepazīstamām personām – interneta vidē ir grūti pārliecināties par konkrētu indivīdu esamību un saziņas motīviem, tādēļ komunikāciju ieteicams veidot pazīstamu cilvēku starpā. Interneta vidē ir viegli uzdoties par citu indivīdu. Pārdomājiet informāciju, kuru izlasāt vai ieraugāt tiešsaistes sociālo tīklu portālā un neticiet visam, kas rakstīts, jo indivīdi var publiskot dažādu nepatiesu informāciju (tai skaitā nepatiesu informāciju, kas attiecas uz personas identitāti, interesēm, sasniegumiem, utt. Reizēm indivīdi izvēlas publiskot šādu nepatiesu informāciju nevis ar ļaunprātīgu nolūku, bet neapdomājot šādas rīcības sekas, vēlēdamies palielināt vai šādu nepatiesu informāciju uzskatot par joku. Tādēļ esiet uzmanīgi un ar piesardzību izvērtējot sociālo tīklu portālā publiskoto informāciju.

5. Publiskojot tiešsaistes sociālajos tīklos informāciju par trešajām fiziskajām personām (pat tad, ja tas attiecas tikai uz vārda un uzvārda pievienošanas kādam fotoattēlam), nepieciešama šo personu piekrišana.

6. Vienmēr izvērtējiet iespējas izmantot privātumam draudzīgus iestatījumus datorā, noskaidrojot, kādas ir iespējas pastiprināt kontroli un nodrošināt augstāku savu datu aizsardzību līmeni.

7. Izvēloties izmantot tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzēju pakalpojumus, pārliecinieties, ka pastāv iespēja pārveidot profila iestatījumus, lai nodrošinātu lielāku privātuma aizsardzību. Piemēram, ieteicams vienmēr

izvēlēties, kurām personām ļaujiet aplūkot savu profilu, neatstājot šo informāciju pieejamu visiem sociālo tīklu lietotājiem. Ieteicams arī izvērtēt iespēju aizliegt piekļuvi savam profilam trešajām personām (piemēram, Google interneta meklētājprogrammas izmantotājam). Kā arī noskaidrojiet, vai un kuras ir tās trešās personas, kurām būs piekļuve Jūsu personas datiem sociālo tīklu ietvaros.

8. Pārdomājiet, vai tiešsaistes sociālo tīklu portālā nepieciešams ievietot savu bērnu fotogrāfijas un izvērtējiet iespējamos riskus šajā kontekstā, it īpaši ņemot vērā sejas atpazīšanas tehnoloģiju attīstību, kas nodrošina neskaitāmas iespējas datu kombinēšanai, informācijas apkopošanai un analīzei.

9. Tiešsaistes sociālo tīklu pakalpojumu sniedzējam ir jānodrošina ne tikai reģistrēto sociālo tīklu lietotāju personas datu apstrāde atbilstoši Fizisko personu datu aizsardzības likuma noteiktajām prasībām, bet tas attiecināms kopumā uz fizisko personu datu apstrādi, tai skaitā uz tām fiziskajām personām, kuras sociālo tīklu portālus izmanto tikai informācijas meklēšanas vajadzībām.

10. Nekad nelietojiet vairākiem interneta resursiem vienu paroli, kā arī veidojiet savas paroles izmantojot gan burtu, gan ciparu un simbolu kombinācijas, lai paroles nebūtu viegli uzminamas. Turklāt neinformējiet nevienu trešo personu par savu paroli un neatstājiet to citām personām pieejamā vietā, kā arī nedodiet to saviem draugiem, paziņām.

11. Pārliedzieties, ka datoram, kuru Jūs lietojat pieslēdzoties internetam ir uzstādīta antivīrusu programmatūra, kas regulāri tiek atjaunota.

12. Vecākiem nepieciešams izglītēt bērnus ne tikai par tiešsaistes sociālo tīklu lietošanas iespējām, bet arī par riskiem, kas saistīti ar tiešsaistes sociālo tīklu vidi un internetu kopumā. Nodrošiniet kontroli attiecībā uz tiešsaistes sociālo tīklu lietošanu. Ieteicams datoru mājās novietot telpā, kur atrodas arī pieaugušie ģimenes locekļi, ne tikai bērni. Bērniem nepieciešams zināt, kādu informāciju tiešsaistes sociālajos tīklos nevajadzētu publicēt.

13. Gadījumā, ja konstatējat, ka kāda cita persona, izmantojot Jūsu personas datus (t.sk. fotogrāfiju), ir izveidojusi Jūsu profilu kādā no tiešsaistes sociālajiem tīkliem, nekavējoties sazinieties ar konkrētā tiešsaistes pakalpojumu sniedzēju un informējiet par radušos situāciju, kā arī lūdziet šo profilu dzēst. Ja sociālā tīkla pakalpojums sniedzējs Jums neatbild mēneša laikā un informāciju no sociālo tīklu portāla nedzēš, lūdzam sazinieties ar Datu valsts inspekciju (konsultāciju tālrunis 67223131, katru darba dienu laika posmā no 14:00-16:00) vai iesniedz sūdzību, lai Datu valsts inspekcija varētu palīdzēt šo problēmu pēc iespējas ātrāk novērst.

Datu valsts inspekcija
Tāl. 67223131
Blaumaņa iela 11/13-15
Rīga, LV-1011
e-pasta adrese: info@dvi.gov.lv
www.dvi.gov.lv